

Abd, Çin ve Rusya'nın mücadele alanında Türkiye'nin arktika politikası

Hüseyin Karabulut¹ Sami Buğrahan Karabulut²

Özet

Arktika Bölgesi, özellikle 21. yüzyılın başlarında küresel ilginin arttığı, jeopolitik ve jeostratejik öneme haiz bir coğrafya olmuştur. Arktika Bölgesi, küresel iklim değişikliğinin etkileriyle birlikte jeopolitik açıdan her geçen gün artarak daha da stratejik bir alan haline gelmektedir. Küresel iklim değişikliğinin etkileriyle, buzullarının erimesi neticesinde bölgeye ulaşım kolaylaştırmıştır. Potansiyel doğal kaynakları, enerji ve doğal gazının yanında maden ve minerallerin bol bulunması, birçok ülkenin ilgisini çekmektedir. Dünyanın bu önemli ve değerli, her an sıcak çatışma ve kriz ihtimalinin yüksek olduğu bölgesi, ABD, Çin ve Rusya arasında mücadele alanı olmuştur. Bu durumda bölgenin doğal kaynaklara erişimi, yeni deniz ticari rotalarının açılması ve büyük güçlerin hegemonik üstünlük rekabeti, Arktika Bölgesi'ni küresel bir merkez haline taşımıştır. ABD, Çin ve Rusya gibi küresel güçlerin çatışma ve stratejik rekabet alanında Türkiye, Arktika Bölgesi'nde nasıl bir siyasi, ticari ve diplomatik pozisyon almalıdır? Alacağı karar ve belirleyeceği politikalar, Türkiye'nin bölgedeki varlığına ve dış politikasına ne gibi etkileri olacaktır? Türkiye'nin bölgeye yönelik politikası neler içermekte, Türkiye'nin bu mücadele alanındaki potansiyel rolü, gücü ve karşılaştacağı zorluklar nelerdir olabilir? Bu araştırmanın amacı, Arktika Bölgesi'nde artan jeopolitik ve jeoekonomik rekabette Türkiye'nin konumunu, stratejik kazanımlarını ve bölgeye yönelik dış politikasını incelemek olacaktır. ABD, Çin ve Rusya'nın Arktika'daki faaliyetleri çerçevesinde Türkiye'nin, nasıl bir aktör olacağını ve hangi çalışmaları ortaya koyacağını irdelemektir. Türkiye'nin Arktika politikasını şekillendiren iç ve dış dinamikleri analiz etmek, küresel güçlerin Arktika'da, 21. yüzyılın başlarından itibaren Arktika'nın uluslararası önemine odaklanarak, özellikle son çeyrek yüzyıl içinde ABD, Çin ve Rusya'nın bölgedeki politikaları ile bu çerçevesinde geliştirdiği Arktika açılımını kapsamaktadır. Çalışma da nitel yöntem benimseyecek.

Anahtar Kelimeler arktika, abd, çin, rusya, türkiye

Tür Araştırma Makalesi

Received: 23.01.2024

Accepted: 29.05.2025

Published: 25.06.2025

¹ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye, hkarabulut0766@hotmail.com 0000-0002-1593-3837

² Antalya Bilim Üniversitesi, Türkiye, karabulutbugrahan@gmail.com 0000-0003-1689-2616

Türkiye's arctic policy in the arena of Usa, China and Russia

Abstract

The Arctic Region has emerged as a geography of growing geopolitical and geostrategic significance, particularly since the early 21st century, attracting heightened global attention. Influenced by the effects of global climate change, the region is increasingly transforming into a strategic zone, with the melting of glaciers facilitating improved accessibility. The abundance of potential natural resources—including energy reserves, natural gas, minerals, and ores—has drawn the interest of numerous states. This critical and resource-rich area, marked by a persistent risk of conflicts and crises, has become a contested arena among major powers such as the United States, China, and Russia. The convergence of access to natural resources, the opening of new maritime trade routes, and the competition for hegemonic supremacy among global powers has elevated the Arctic to a pivotal position on the world stage. In this context, what political, commercial, and diplomatic stance should Türkiye adopt in the Arctic Region? How might its policy decisions impact its presence in the region and shape its broader foreign policy? What elements define Türkiye's current approach to the Arctic, and what potential roles, capabilities, and challenges might it encounter in this contested sphere? This study aims to analyze Türkiye's position, strategic opportunities, and foreign policy orientation in the Arctic Region amid escalating geopolitical and geo-economic competition. Within the framework of U.S., Chinese, and Russian activities in the Arctic, the research explores Türkiye's potential role as an actor and the initiatives it may undertake. By examining the domestic and international dynamics shaping Türkiye's Arctic policy, the study focuses on the Arctic's growing international prominence since the early 21st century, particularly the policies and regional strategies pursued by the U.S., China, and Russia over the past quarter-century. The research adopts a qualitative methodology to address these questions.

Key Words arctica, usa, china, russia, turkey

Paper type Research paper

Beyannameler

Etik Kurul Onayı ve Katılımcı Onamı: Bu çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Yayın İzni: Bu çalışma yayın izni gerektirmemektedir.

Veri ve Materyallerin Mevcudiyeti: Bu çalışmada paylaşıma açık veri veya materyal bulunmamaktadır.

Çıkar Çatışması: Yazar, herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Finansman Beyanı: Bu çalışma herhangi bir fon sağlayıcı kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Yazar Katkı Beyanı: Bu çalışmada yazarlar eşit katkıda bulunmuştur.

Teşekkür: Teşekkür edilecek herhangi bir kişi veya kurum bulunmamaktadır.

Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur. Makalede yer alan görüş ve bulgular yalnızca yazarlara aittir.

Bu makale benzerlik tespit yazılımlarıyla taranmıştır.

1. Giriş

Dünya'nın gizem dolu Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi'ne ulaşmak, yüzyıllardır birçok kâşif, bilim insanı ve maceraperestin hayallerini süslemiştir. Yeryüzünün en tepesine, Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi'ne ulaşmanın hayalleri 15. yüzyıl sonlarında başlamıştır. Kristof Kolomb, Vasco da Gama ve Ferdinand Magellan gibi kâşiflerin, maceraperestlere ve bilim insanlarına uzaklara gitmenin yolunu açarak öncülük ettikleri bilinmektedir. 16. yüzyılda Willem Barentsz, 17. yüzyılda Henry Hudson, 18. yüzyılda James Cook, 19 ve 20. yüzyılda Roald Amundsen, Fridtjof Nansen, Robert Peary gibi birçok kâşif, denizci ve bilim insanlarının yaptıkları keşiflere rağmen Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi'nin geneline erişim sağlanamamıştır. Öyle ki 1776 ve 1818 yıllarında Kuzeybatı Geçidi'nin keşfi ve 89. Kuzey enlemini aşmaya yönelik teşvik ve para ödülünün konması bile sonuç vermemiştir (Bravo, 2019: 109).

Amerikalı Arktika uzmanı Oran R. Young'ın 1985 yılında 'Arktika Çağı' tanımlamasını Türk bilim insanı Prof. Dr. Harun Gümrükçü daha da genişleterek, kuzey ve güney kutup ile derin deniz ve okyanusları da kapsayan 'Kutup Çağı' tabirini kullanmıştır (Gümrükçü ve Ceritli, 2020: 2). Günümüzde kutup araştırma ve çalışmalarını yürütmek için birçok ülke hem kendi ülkesinde hem de kutuplarda bilim üsleri kurmuştur. Michael Bravo Arktika'yı "zamansız kozmografiye" benzeterek "Kuzey Kutbu neden, kim için önemlidir?" (Bravo, 2019: 8) sorusunu sormuştur. Asya, Avrupa ve Kuzey Amerika gibi üç kıtaya kıyısı olan, birçok ada, adacık ve takım adaları, deniz ve deniz buzullarını bünyesinde barındıran Arktika Bölgesi, jeopolitik ve jeostratejik açıdan önemli bir konumdadır. Bölge, Soğuk Savaş Dönemi'nin sona ermesinden (1991) itibaren askeri hüviyetinden arınmış, 21.yüzyılın küresel, bölgesel ve bölge dışı güçlerin hakimiyet mücadelesi alanına dönmüştür. En uzun Arktika Okyanusu kıyı şeridinde sahip Rusya (Rusya Federasyonu), kendini Kuzey Kutbu'na yakın devlet ilan eden Çin (Çin Halk Cumhuriyeti) ve kendisini Arktika ülkesi kabul eden ABD'nin (Amerika Birleşik Devletleri) rekabet alanını oluşturmıştır. ABD, bölgenin "jeostratejik değere sahip olacağına inanırken, iki yakın rakibi Rusya ve Çin, bölgeye ilişkin çarpıcı biçimde farklı ve uzun vadeli hedefleriyle askeri güçlerini genişleterek" (Conley & Melino, 2019: 4) hâkim bir konuma gelebilecekleri görülmektedir.

- Amerika, Avrupa ve Asya kıtaları arasındaki coğrafi konumundan kaynaklı transit geçişlerinin kısa olması,
- Stratejik değerde mineraller, maden yatakları, tahmin edilen petrol ve doğal gaz rezervi, ekonomik ve enerji güvenliği sağlaması,
- İş gücüne duyulan ihtiyaç ve çalışma şartları,
- Eriyen deniz buzullarının bölgedeki kaynaklara erişimi kolaylaştırması,
- 1982 tarihli Deniz Hukuku Sözleşmesinin imzalanarak onaylanması,

Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi'nin jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik özelliğini yansıtmaktadır (Østreng, ARCTIS Database).

Buradan hareketle araştırmada hegemon güçlerin kısa ve uzun vadedeki hesapları üzerinde durulacak, birtakım sorulara cevap aranacaktır. Yerkürenin kuzeyinde yer alan Arktika ne anlama geliyor? Bugün Kuzey Kutbu/ Arktika Bölgesi insanlık ve diğer bütün canlılar için ne ifade ediyor? Arktika Bölgesi'nin sınırları nerede başlayıp nerede bitiyor? Komşu ve uzak ülkeler için Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi jeostratejik, jeopolitik ve jeoekonomik önemi nedir? Arktika Bölgesi'nin jeostratejik, jeopolitik ve jeoekonomik konumu ile ABD, Çin ve Rusya'nın bölgedeki çıkar çatışmaları ve bölgenin uluslararası deniz ticaretindeki yeri nedir? Petrol, doğal gaz ve mineral kaynaklarının yanında canlı kaynaklarıyla, Michael Bravo'nun Kuzey Kutbu: Doğa ve Kültür adlı çalışmasında dediği gibi bir "miras" (Bravo, 2019: 212) midir? Türkiye'nin bölgede ne gibi siyasi, bilimsel ve ticari çalışmaları vardır? Kazanımları ne ölçüde olacaktır? Deniz ticari hacmini yeni rotalar ne kadar ve nasıl etkileyecektir? Bütün bu sorulara cevap aranırken çalışmada literatür ve kaynak taraması yapılmış, uluslararası düzeyde yapılan bilimsel inceleme ve yayınlar kullanılarak elde edilen bulgular değerlendirilerek sonuç kısmında raporlaştırılmıştır.

2. Kuzey Kutbu /Arktika Bölgesi'nin Konumu ve Keşfi

Antik Çağ'da Büyükayı ve Küçükayı Takımyıldızları denizcilerin yön bulmalarında en büyük yardımcıları oldukları bilinmektedir. Dolayısıyla Arktika ismi (Çalışmada Arktik yerine Arktika ismi kullanılacaktır. İsminin hem literatür hem de coğrafik olarak daha doğru olduğu kanısında olduğumuzdan Arktik yerine Arktika kullanmayı tercih ettik. Türk bilim insanları arasında her iki isim de kullanılmakta olup bir yazım ve anlam kargaşasına sebep olmaktadır (Karabulut, 2023: 154)³ tüm yıl Kuzey yarımkürede Kuzey Yıldızı'nı gösteren büyük ve küçük ayı takımyıldızları, Latince de 'arcticus', Yunan dilinde 'arktikos, arktos'dan geldiği anlaşılmaktadır (Nuttall, 2005: 117). Muhtemel ki Yunanlı denizciler, MÖ 325 civarında ilk kez girdikleri Kuzey Kutup Bölgesi'ni 'Büyük Ayı takımyıldızının altındaki kara' olarak tanımlamışlardır (Varnajot:56; Lopez & Dantas:14) Ayrıca "Ayıya yakın, kuzey anlamına gelen Yunanca Arktikos" (Megan: Ocak 13, 2022) terimi de kullanılmıştır. Türk Dil Kurumu (TDK) ise 'arktik' ismini Fransızca arctique sıfat olarak ve "Kuzey Kutbu'yla ilgili, Kuzey Kutbu yakınında olan" (TDK, 2022) anlamıyla kullanmaktadır. Arktika'nın tam zıttın da yer alan Antarktika (Antarktikos) ise "tam karşılığıyla 'Ayı (lar)ın karşısında' anlamına gelen Yunan ve Latin sıfatları 'antarktikos/antarcticus'dan" (Bulkeley, 2015: 2) geldiği bilinmektedir. Dolayısıyla iki zıt yönde bulunan coğrafi bölgelerin kavramsallaştırılmasında Kuzey Kutup Bölgesi'ne Arktik yerine Arktika kavramını kullanmak hem dil hem de coğrafi olarak daha isabetli olacaktır (Karabulut & Karabulut, 2023: 149).

Etrafı karalarla çevrili, içerisi buzullarla kaplı Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi kuzey 66° 33' enlemleri arasındadır. 14 milyon kilometrekarelik bir alanıyla yeryüzünün en küçük okyanusu olan Arktika Okyanusu, su yolları ve boğazlarla birbirine bağlıdır. Yerküre üzerindeki ortalama 1205 metre ve maksimum 5567 metre derinlikle, en küçük ve en sığ okyanus olan Arktika'ya "en yakın kara kütlesi 700 kilometre uzaklıkta" (Nuroglu, 2021) olup yılın büyük bir kesiminde bölge buzla kaplıdır. Buz ve karla örtülen ve kış mevsimi boyunca karanlığın yaşandığı Arktika Bölgesi, benzersiz ekosistemi ve potansiyel zengin doğal kaynakları ile bilinmektedir.

Arktika Bölgesi; Asya, Avrupa ve Amerika kıtasının kuzeyinde, Arktika Beşlisi olarak kabul Rusya, Kanada, ABD (Alaska), Danimarka (Grönland) ve Norveç tarafından çevrili, İsveç, Finlandiya ve İzlanda'nın da topraklarının bir kısmı içine alan Kuzey Kutup Dairesi'nin kuzeyinde yer almaktadır. Grönland ve Spitsbergen/Svalbard Takımadaları dahil Alaska, Kanada, Norveç ve Rusya'nın kuzey bölgeleri tarafından çevrelenen bir alanı kaplamaktadır. ABD'nin yaklaşık 2,5 katı büyüklüğündeki Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi'nin yaklaşık üçte biri karalar ile çevrilidir. Küresel ve bölgesel etkilerin çok fazla olduğu bu coğrafya, öyle ki Almanya'nın da sekiz katı büyüklükte bir alana sahiptir. Kuzey Kutbu genellikle 66° 33' kuzey enlemi olarak kabul edilse de ABD Bering Denizi'ni de bölgesel olarak 53° kuzey enlemine çekerek bir başka konumu belirlemiştir. Güney sınırın İzlanda'ya kadar uzandığı "Arktika Çemberi ve Yüksek Kuzey" (Gümrükçü ve Ceritli, 2020: 3) olarak adlandırılan bölgenin coğrafik bitki örtü sınırı, ağaç yetişme (Tundra bitki örtüsü) alanıdır. Bu coğrafik sınır tanımlamanın yanında hava sıcaklığına bağlı, "yılın en sıcak ayıyla ilgili 10° C eş sıcaklık eğrisi ya da yıllık -4° C eş sıcaklık eğrisi" (Gümrükçü ve Ceritli, 2020: 33) de bir sınır olarak görülmektedir. Yerkürenin kuzeyindeki, en uç noktada yer alan ve farklı tanımlamalara göre 27 ile 40 milyon kilometrekare bir alana sahip olan Arktika Bölgesi, (Gümrükçü ve Ceritli, 2020: 10) bünyesinde Grönland, Spitzbergen/Svalbard, İzlanda'nın büyük bir kısmını, Rusya, Kanada ve Alaska'nın kuzey kıyıları ile bazı adaları barındırmaktadır (World Ocean Review, 2019: 16).

Coğrafik olarak bilinmesine rağmen kâşiflerin buraya ne kadar ulaştığı veya yakınlaştığı, uzun süre soru işareti olarak kalmıştır. "Kutsal bir yer, dünyanın zirvesi ve rekabet alanı" (Janjgava,

³ "Kuzey Kutbu/Arktika üzerine çalışmalar yapan, makale / kitap yazan ve yazılmasına vesile olan Prof. Dr. Harun Gümrükçü bütün çalışmalarında Arktika kavramını kullanmış ve bu yönde de kullanılmasını teşvik etmektedir. TÜBİTAK MAM Kutup Araştırmaları Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Burcu ÖZSOY ise yazılarında ve konferanslarında Arktik terimini kullanmaktadır. Antarktika çalışmalarıyla bilinen Prof. Dr. Bayram Öztürk Arktik kavramını kullanırken Çin üzerinde çalışmalarıyla tanınan Prof. Dr. Seriyse Sezen Arktika ismini kullanan bilim insanları arasında yer almaktadır" (Karabulut & Karabulut, 2023: 154).

2012: 95) olarak uzun yıllar kâşif ve bilim insanlarının son zamanlarda da birçok devletin ilgi alanı olmuştur. Kutup bölgesine en yakın, bir başka söylemle “en uzak kuzey”in (Bravo, 2019: 125) keşfi, Yunan asıllı coğrafyacı, denizci ve aynı zamanda kâşif, kutup buzlarını gören Piteas tarafından (MÖ: 330) gerçekleştirilmiştir (Cunliffe vd., 2002: 24). Ardından yaklaşık 550 sene sonra Norveç asıllı Floki Vilgerdarsen İzlanda'yı, Kızıl Erik olarak nam salan Erik Thorvaldsson' da 893 yılında Grönland'ı keşfetmiştir. Piteas'ın MÖ: 330'lu yıllarda 63° Kuzey enleminin ötesinin “issiz ve önemsiz olduğu” (Bravo, 2019: 43) düşünülürken, Eskimolar Grönland'ın 5-10 enlem daha kuzeyine ulaşmışlardır (Bravo, 2019: 43). Gerhard Mercator'ın 1595 yılında çizdiği Kuzey Kutbu'nun ilk haritasının ardından 1773 yılında Spitsbergen/Svalbard Takımadaları üzerinden 81° kuzey enlemine varılmıştır. Ancak insanoğlunun Kuzey Kutbu/Arktika'yı keşfetme merakı 19. yüzyılda İngiliz Tuğamiral Sir William Edward Parry, Amerikalı Charles Francis Hall ve George W. De Long ile giderilmeye çalışılsa da başarılı olunamamıştır. 20. yüzyıl başlarında 1908 ve 1909 yıllarında Amerikalı kâşif Frederick Cook ve Robert Peary'nin Kuzey Kutbu/Arktika'ya ulaşip ulaşmadığı konusu tartışmalıdır. Ancak 1926 yılında Norveçli kâşif Roald Amundsen sekiz Norveçli, altı İtalyan, bir İsveçli ve bir Amerikalıdan oluşan ekibi tarafından ‘Norge’ adlı zeplinle Kuzey Kutbu üzerinden havadan ulaşmıştır. 1937 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) bayrağının Kuzey Kutbu'na dikilmesi (Breyfogle ve Dunifon, 2022), 1958'de ABD nükleer denizaltısının geçişi (Jenks, 1958), 1962 yılında Sovyetlere ait nükleer denizaltısının daha önce dikelen bayrağa ulaşmasının ardından 1977'de de nükleer bir buzkıran gemisinin Kuzey Kutbu'na ulaşması (Shabad, 1977) 20. yüzyıl kutup keşif çalışmalarının bir göstergesidir. Bu çalışmalar iki büyük dünya savaşını sessizce geçiren Kuzey Kutbu/Arktika'da, Soğuk Savaş Dönemi'yle beraber çatışma, kriz ve rekabet alanı haline getirmiş, bu da bir güvenlik endişesi yaratmaktadır (Janjgava, 2012: 95). Dönemin iki büyük gücü ABD ve Sovyetler, Kuzey Kutup/Arktika Bölgesi'ni “nükleer silahlı kıtalararası füzeler, termonükleer bombalarla yüklü uçaklar ve nükleer denizaltılar” (Janjgava, 2012: 95) için hem kısa bir rota hem de korunacak bir liman olarak görmüşlerdir.

2.1 Kuzey Kutbu (Arktika) Bölgesi'nin Çekim Gücü

Kuzey Amerika'ya ilk kez günümüzden 25 bin yıl önce ulaşan insanoğlunun 45 bin yıl önce Arktika'da olduğu bilinmektedir (Vladimir vd., 2016: 260). Arktika'ya dağılan 40'tan fazla farklı etnik ve yerel halklardan bir kısmının 5.000 yıl önce Kuzey Kutbu'nun ardından Grönland'da ulaştıkları bilinmektedir.

Kuzey Kutbu/Arktika dışından bölgeye doğal kaynaklara erişim, enerji ve maden çıkarma projeleri kapsamında devletlerin teşvikiyle insan göçünde son yıllarda artış göstermiştir. (Heleniak, 2014: 1). Dolayısıyla Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi, yükselen stratejik ve ekonomik değerinin yanında deniz geçiş rotaları ve doğal kaynaklarıyla küresel, bölgesel ve bölge dışı güçlerin ilgi odağı konumundadır.

İklim değişikliğinin etkisiyle buzulların geçmiş yıllara oranla hızla erimesi, (Hugonnet vd., 2021: 726) gemi ve yan sanayi kollarındaki teknolojik gelişmeler, dünyada enerji ve maden kaynaklarına ihtiyacın artması bölgedeki siyasi ve askeri faaliyetleri hızlandırmıştır. Küresel iklim değişikliği birçok yerde olduğu gibi burada da yeni fırsatlar yanında zorluklar da doğurmuştur. İklim değişikliğinin özellikle kıyı bölgelerindeki yerleşim yerlerini olumsuz etkileyeceği gibi Arktika Bölgesi'nin bazı alanlarını ise ulaşılabilir ve yaşanabilir hale getireceği tahmin edilmektedir (Heleniak, 2014: 2). Özellikle deniz ticaret rotalarının kullanımı, potansiyel doğal kaynak ve madenlere erişimi ve bunların taşınmasını kolaylaştıracaktır. Elbette ki bu erişilebilirlik durumu, lojistik ve navigasyon teknolojilerindeki yeni gelişmeler neticesinde artış gösterecektir.

21. yüzyılın başından itibaren iklim değişikliğinin etkisiyle buzulların hızla ısınarak erimesi ve incelmeye jeopolitik, jeoekonomik, jeostratejik ve jeoekolojik bir etki yaratması da bölgenin çekim gücünü artırmaktadır. Arktika bölge devletlerinin dışında başta ABD olmak üzere, Asya ve Avrupa'dan birçok devletin de siyasi, ticari, enerji ve ekonomik nedenlerden ötürü ilgilerinin

arttığı görülmektedir ([The ARCTIS Database, 2022](#)). Birleşik Krallık Meteoroloji Ofisi'nin küresel iklim değişikliği nedeniyle Kuzey Kutbu'nda 2035'e kadar- daha önceki tahminlerin aksine 2050'den çok daha erken- buzsuz bir yaz görüleceği tahmini bölgeye olan ilgiyi artıracakı düşünülmektedir. 2024 yılı aralık ayında yapılan bir araştırma sonucunda Arktika'da "ilk buzsuz günün 3-6 yıl içinde gerçekleşebilme ihtimalinin" ([Heuzé vd., 2024: 1](#)) açıklanması, bölgede yaşanabilecek her türlü hareketliliğin beklenenden de erken başlayacağını işaretini vermektedir. Dolayısıyla stratejik bir konumda bulunan Kuzey Kutbu/Arktika, "dünyanın en militarize bölgelerinden biri haline" ([Verma, 2020](#)) gelmesi kaçınılmaz bir hal almıştır. Ayrıca buzdan arınmış Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi, bölgesel güçlerin yanı sıra, küresel ve bölgeye "nispeten uzak, görünüşte doğrudan çıkarları olmayan uluslararası örgüt ve aktörlerin" ([Stephen, 2011: 94](#)) de dikkatlerinden kaçmayacaktır.

Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi hızla yeni bir küresel deniz taşımacılığı ağına girmektedir. Buzdan arınmış alanlarda ortaya çıkan yeni deniz rotaları diğer rotalara göre daha kısa olması bölgede deniz trafiğini de artıracaktır ([Lasserre vd., 2018: 87](#)). Rusya'nın denetim ve kontrolündeki Kuzey Geçidi (NSR- Kuzey Denizi Rotası), ABD ve Kanada suları üzerindeki Kuzeybatı Geçidi (NWP- Kuzey-Batı Geçidi), Norveç ile Rusya'nın Arktika kıyı şeridinde Kuzeydoğu Geçidi (NEP) diğer alternatif güzergahlara oranla ekonomik bulunmaktadır. Kuzeydoğu Geçidi ise diğer rotalar içerisinde en yüksek ticari hacme sahiptir ([Farré vd., 2014: 301](#)). Hatta Kuzey Deniz Rotaları Panama ve Süveyş gibi kanallara göre daha ekonomik bir taşımacılık yapmaya uygun hale gelmiştir ([Karabulut, 2021: 266](#)). Hatta Kore Denizcilik Enstitüsü'nün tahminlerine göre de "Kuzey Denizi Rotası boyunca Avrupa ve Asya arasındaki trafik yılda %6,5 oranında artacak ve potansiyel olarak tüm kargo trafiğinin dörtte biri" ([Lasserre vd., 2018: 84](#)) bu güzergâh tarafından gerçekleştirilecektir. Bir başka tahmin ise "2030 yılına kadar Kuzey Denizi Rotası'ndan geçecek küresel trafiğin oranının %15'i" ([Lasserre vd., 2018: 87](#)) bulacak olmasıdır. Ayrıca Arktika bölge ülkelerinden yapılan 1993 yılında mineral taşımacılık hacmi 466.600 tondan 2016 yılında 1.295.000 tona yükselirken, 2003 yılında 2.437.601 ton taşınan sıvı yağ, 2013 yılına gelindiğinde 29.419.700 tona çıktığı görülmüştür. Dolayısıyla Arktika Bölgesi'nde düşük seviyedeki deniz ticaret hacmi yeni güzergahlarla artış gösterecek, buzulların erimesi sonucu potansiyel enerji kaynakları, maden yatakları, deniz canlıları ile nadir elementlere erişimini kolaylaştırarak Amerika, Avrupa ve Asya kıtaları arasındaki deniz taşımacılığının yükselişe geçmesi tahmin edilmektedir ([Karabulut, 2021: 265](#)). Hatta dünyadaki endüstriyel üretiminin çok büyük bir kısmının 30° Kuzey enlemi ve üzerinde sağlanmasından dolayı "Arktika Okyanusu, dünyanın en gelişmiş ve üretken bölgeleri arasında yer alan endüstriyel bir Akdeniz" ([Østreng, 2010](#)) haline gelmiştir. Bu ticaret hacmi gelişmiş her ülkenin de dikkatini çekmektedir. Bu da "Arktika'yı, tüm dünyanın jeoekonomisini ve jeopolitiğini değiştiren bir bölge" ([Kadomtsev, 2019](#)) konumuna gelmiştir.

Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi'nde permafrost ve buzun altında çok miktarda keşfedilmemiş petrol, doğal gaz ve mineralin varlığı tahmin edilmektedir. Azalan buz ve kar örtüsünün yanında eriyen permafrost, yakın bir zamanda hem kara hem de derin denizlerdeki mineral, maden, deniz canlıları ve enerji kaynaklarına erişimi kolaylaştıracaktır. ABD tarafından yapılan bir araştırmada, Kuzey Kutbu /Arktika Bölgesi "jeolojik olarak tanımlanmış 25 alanda 90 milyar varil petrol, 47 milyar metreküp doğalgaz ve 44 milyar varil sıvı doğalgazın" yani "dünyada keşfedilmemiş petrol ve doğal gaz kaynaklarının yaklaşık yüzde 22'sini" ([Nalley, 2021](#)) bünyesinde barındırdığını göstermektedir. Rusya Doğal Kaynaklar Bakanlığı ise "Arktika Bölgesi'nin 586 milyar varil petrol rezerve ve 73 trilyon varil petrole eşdeğer 10 trilyon tona kadar hidrokarbon yatağına" ([Stephen, 2011: 4](#)) sahip olduğunu tahmin etmektedir. Ayrıca Arktika Okyanusu'nda geleceğin önemli bir enerji kaynağı olacağı düşünülen "büyük metan hidrat yataklarının" ([Stephen, 2011: 7](#)) varlığı da bilinmektedir. "Metan hidrat yatakları dünyanın tüm petrol, doğal gaz ve kömür kaynaklarının toplamından daha büyük bir hidrokarbon kaynağı" ([Wessells, 2012](#)) olarak görülmektedir. Bütün bunların yanında sanayisi ve teknolojisi gelişmiş ekonomilerde kullanılan "fosfat, boksit, demir cevheri, bakır ve nikel" ([Farré vd., 2014: 303](#)) gibi madenler de bolca bulunmaktadır. "Rusya Federasyonu Arktik Bölgesi'nin Gelişim ve 2035'e Kadar Ulusal Güvenliğin Sağlanması Stratejisi" belgesine göre

Kuzey Kutbu /Arktika Bölgesi'nde "yaşam süresi 2014'te 70,65 yıl iken 2018'de 72,39 yıla yükselmiş, bölgeden göç nüfus çıkışı yüzde 53 azalmış, işsizlik 2017'de yüzde 5,6'dan 2019'da yüzde 4,6'ya düşmüş ve üretimin 2014'te yüzde 5'ten 2018'de yüzde 6,2'ye yükselmiş," olması ticaret savaşlarını hızlandıracaktır. Kuzey Kutup/Arktika Bölgesi içinde 15'i henüz üretime geçmeyen yaklaşık 60'ın üzerinde büyük petrol ve doğal gaz sahası bulunmaktadır. Bu sahalardan 43'ü Rusya'da, diğer 18 alandan 6'sı ABD'nin Alaska Bölgesi'nde, 11 tanesi Kanada'nın kuzeybatı topraklarında yer alırken Norveç'te bir adet bulunmaktadır. Bunun yanında petrol ve doğal gaz kaynaklarının yaklaşık yüzde 36'sı Kuzey Amerika'da yer alırken, Avrasya'nın toplam kaynaklarının yaklaşık yüzde 63'üne sahip olduğu tahmin edilmektedir (Nalley, 2021).

Elbette ki böyle zengin bir coğrafyada Amerika, Çin ve Rusya gibi üç büyük ekonomik güç arasında rekabet çatışması da kaçınılmaz olacaktır. Ayrıca Avrupa Güvenlik ve Savunma Asamblesi'nin (BAB) Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi'ni araştırması, Avrupa Birliği (AB) ile Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) bölgeyi stratejik bir alan olarak görmesi (Stephen, 2011: 95) bölgenin önemini ortaya koymuştur. Bununla birlikte AB'nin de "iş birliği ve çok taraflı anlaşmaların yanında güvenli, istikrarlı, sürdürülebilir, barışçıl ve müreffeh bir Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi'nin tüm dünya için önemli olduğunu" (EEAS, 2022) açıklaması, bütün dikkatlerin bu yöne çevrilmesine neden olmuştur. Avrupa'dan "Almanya, Polonya, Hollanda, Fransa, İspanya, İtalya ve Büyük Britanya ile Asya kıtasından Japonya, Güney Kore" (Janjgava, 2012: 96) bölgenin denizcilik, ulaşım, enerji ve maden kaynakları ile ilgilenmektedirler.

Arktika Bölgesi 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren popüler bir turizm destinasyonu haline gelmiştir. Kuzey ışıkları başta olmak üzere ekoturizm, sportif avcılık, doğa ve hayvan gözlem fotoğrafçılığı ile macera turizmi gibi etkinlikler bölgenin turizm kaynakları olarak gösterilmektedir (Veijola & Mazzullo, 2019: 65). Geniş tundra ve tayga manzaraları, metrelerce kalınlığında buzdağları ile yüzlerce yıldır burada yaşayan Aleut, Inuit ve Saami gibi yerli halkların kültürel değerleri ve yaşam biçimleri görülmeye değer hazinelerdir. Grönland'da 1960'lı yıllarda başlayan turizmle 2022 yılında gelen turist ve konaklama sayısı bir önceki yıla oranla yükselme gözlenmekte, özellikle geceleme sayısında yüzde 133 gibi yüksek bir artış olmuştur. Kruvaziyer gemilerinde uğrak yeri haline gelen Arktika'da, havaalanlarının geliştirilmesi ve uluslararası tarifeli uçak seferlerinin yaygınlaşmasıyla gelen turist sayısında artış, turizmin gelirinde de büyüme görülecektir.

3. ABD, Çin ve Rusya'nın Kuzey Kutbu (Arktika) Politikalarına Kısa Bakış

"Ortadoğu dışında bir yerde daha fazla petrol ve gaz tedariğinin varlığı fikri" (Snow, 2014) ABD, Rusya ve Çin Kuzey Kutup/Arktika Bölgesi'ni stratejik değerinde görmesinde etkili olmuştur. "Rusya'nın Arktika'ya dönüşü, ABD'nin stratejisini yeniden değerlendirmesi ve Çin'in artan ilgisi" (Kadomtsev, 16 Ağustos 2019) nedeniyle bölge mücadele, çatışma ve kısmen de iş birliği alanı haline gelmiştir (Sørensen & Klimenko, 2017: 46; Leiser, 2022).

"Kuzey Kutup/Arktika Bölgesi ABD için ne anlama geliyor?" (Heininen vd., 2014: 22) sorusuna Başkan Trump'ın Grönland Adası hakkındaki konuşmalarına bakmak yeterli olacaktır. ABD, Rusya'dan satın aldığı Alaska topraklarından kaynaklı bir Arktika ülkesi konumunda yer almaktadır. Buna rağmen ABD Soğuk Savaş Dönemi itibarıyla Arktika ülkeleri arasında aktif politika ve stratejik çalışmalar konusunda gerilerde kalmıştır (Shubin, 2020). Avrupa, Asya ve Ortadoğu'ya yönelik izlediği siyasetin aksine bölgenin önemini kavramamış olacak ki burayla uzun süre ilgilenmemiştir (Shubin, 2020). Başkan Nixon 1971 yılında Kuzey Kutup/Arktika Bölgesi hedeflerini belirlemiş, sonraki yıllarda çıkarılan Ulusal Güvenlik Belgeleri'nde bu hedefler yerini almıştır (Karabulut, 2021: 269). 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni onaylamayan tek Arktika ülkesi olan ABD, bölgeye farklı perspektiflerden bakarak çok yönlü çıkar siyaseti gütmektedir. 1984 tarihinde çıkarılan Kuzey Kutbu Araştırma Politikası Yasası'nda (Arctic Research and Policy Act of 1984) ABD, Kuzey Kutup/Arktika Bölgesi'ni milli güvenli için kritik öneme sahip stratejik bir nokta olarak görmektedir. 1984 tarihli yasa ayrıca

devletin dışa bağımlılığını azaltacak, ekonomik gücü artıracak hayati öneme haiz enerji kaynakları olduğunu da ortaya koymaktadır. Bölgenin “kuzey yarımküreden Amerika’ya yönelik potansiyel füze ve hava saldırıları için en kısa yol” (Shubin, 2020) olması ABD için vazgeçilmeyecek kadar değerli bir konumda olduğunu göstermiştir. Bundan dolayı Alaska’yı “dünyadaki en gelişmiş savaş araç gereç teknoloji üssü” (Air Force, 2022) konumuna getirmek için 2020 Hava Kuvvetleri Arktik Strateji Belgesi’ne koymuştur. Kendisini bir Arktika ülkesi gören ABD, “Rusya kadar hiçbir ülkenin 66. paralelin üzerinde bu kadar kalıcı askeri varlığı yoktur” (Air Force, 2022) tespiti ile bölgede Çin ve Rusya’ya karşı kapasitesini artırmaya yönelik Arktika Araştırma Planı 2022-2026’ı yayınlarak büyük bir adım atmıştır (The White House, 2022).

Bölgedeki potansiyel enerji kaynakları “ABD’nin Ortadoğu petrolüne bağımlılığından” (Stephen, 2011: 3) kurtulmasının yolunu açacaktır. Çünkü Ortadoğu, Afrika ve Latin Amerika’da yaşanan siyasi, dini, etnik, sosyal ve milliyetçi çatışmalardan ötürü ithal ettiği petrolün nakliyesinde kimi zaman kriz, kimi zamanda endişe yaşamaktadır. Dolayısıyla enerjiye olan “dış bağımlılığını azaltmanın yolu, Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi petrol sahalarını geliştirmekten” (Stephen, 2011: 8) geçmektedir. Bunun için de iki deniz ile iki devleti (Kuzey Buz Denizi ile Arktika Okyanusu, ABD ile Rusya) birbirine bağlayan jeostratejik öneme haiz (Rossi, 2022) Bering Boğazı sorununu bir an önce çözüme kavuşturması gerekmektedir (Brigham, 2024).

Kanada ve Rusya’nın kıyılarının yüzde 75’ine sahip olduğu Arktika Okyanusu’nun 2003’ten beri haritasını çıkaran ABD (Stephen, 2011: 13), kendisini “gezegenin yüksek enlemlerinin lider bir devleti” (Kadomtsev, 2019) olarak konumlandırmakta ve “Rusya’yı ‘güç kullanmayı’ planlamakla ve Çin’i de ‘saldırgan bir davranış modeli’ sergilemekle” (Kadomtsev, 2019) itham etmektedir. 2015 yılında dönemin Başkanı Barak Obama’nın Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi’ni ziyareti ve 2019 yılında dönemin ABD Dışişleri Bakanı Pompeo’nun Finlandiya’da yaptığı konuşmasıyla ABD’nin Kuzey Kutup/Arktika Bölgesi’nde Rusya ve Çin arasında yaşanan rekabetin farkında olduğu anlaşılmaktadır. Bakan Pompeo’nun ardından dönemin Başkanı Trump’ın Grönland’ı satın alma girişimi Arktika’daki siyasi ve ekonomik gücünü artırmaya yöneliktir (Karabulut, 2021: 261-281).

Çin, Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi’ni yeni bir stratejik cephe Grönland’ı da “Kutup İpek Yolu Projesi’nin anahtarı” (Hinshaw & Jeremy, 2019) olarak görmektedir. Ayrıca “Dünya egemenliği” (Breum, 2018) yolunun da buradan geçtiğine inanmaktadır. Çin’in bölgeye önem vermesi, 1981 yılında Çin Arktika ve Antarktika İdaresi’ni (CAA), 1989 yılında da Çin Kutup Araştırma Enstitüsü’nü (PRIC) kurmasıyla başlamıştır (Çevik & Durukan, 2020: 254). Çin, “hem şimdiki kuşağa hem de gelecek nesillere fayda sağlayacak büyük bir dava” olarak gördüğü bölgeye, 28 Temmuz 2004 yılında Norveç’in kuzeyinde yer alan Spitsbergen/Svalbard Takımadaları’nda ilk bilimsel araştırma merkezi Sarı Nehir İstasyonu’nu (Yellow River Station-YRS) açarak adım atmıştır. Ayrıca 2018 yılında İzlanda’da Çin-İzlanda Arktika Bilim Gözlemevi’ni açarak kuzeyde bilimsel faaliyetlerini artırma yoluna gitmiştir.

Kuzey Kutbu ve Arktika Okyanusu’na kıyısı olmamasına rağmen yaptığı ekonomik, siyasi, çevresel ve bilimsel çalışmalarıyla 2013 yılında Arktik Konseyi gözlemci üye statüsü elde eden Çin, “doğrudan veya dolaylı olarak Arktika yönetimiyle ilgili birçok uluslararası kuruluşlarda taraf” (Jakobson, 2012: 11) olmuştur. Böylece konseyin bütün toplantı ve çalıştaylarına katılma hakkını kazanarak bölgede aktif bir pozisyon elde etmiştir. 2018 yılında da Arktika Politikası başlıklı Beyaz Kitap’ı yayınlarak kendisini ‘Kuzey Kutbu’na Yakın Devlet’ ilan etmiştir. Bununla birlikte Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi’ni “Kuşak ve Yol Girişimi’ne dahil ederek, havaalanları, demiryolları, limanlar, denizaltı enerji nakil hatları” (Conley & Melino, 2019: 5) ile donatmaktadır.

Çin’in, Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi’ne olan ilgisinin temelinde ekonomik ve stratejik nedenlerin yanında potansiyel enerji kaynakları bulunmaktadır. “Dünyanın en büyük enerji tüketicisi” (Sharma, 2021) olan Çin’in, büyüyen ticari hacmi ve artan ihracatı enerjiye olan

ihtiyacını beraberinde ortaya çıkarmıştır. Çin'in, mevcut enerji ihtiyacı 2040 yılına kadar iki katına çıkacak (Nalley, 2021) olmasından dolayı yeni enerji kaynaklarına yönelmektedir. Bundan dolayı Doğu Çin ve Güney Çin Deniz'lerindeki siyasi istikrarsızlardan dolayı Afrika ve özellikle Ortadoğu'dan ithal ettiği enerji kaynaklarının tankerle yapılan sevkiyatında zaman zaman kriz yaşayan Çin (Karabulut ve Gümrükçü, 2021: 177-256), ticaretinin %5-15'i gibi kısmını Kuzey Denizi Rotasına (NSR) kaydırarak doğabilecek krizleri gidermeyi planlamaktadır (Veijola ve Mazzullo, 2018: 84). Dolayısıyla Çin enerji kaynaklarını ve tedarik yollarını çeşitlendirmeyi stratejik görmektedir. Keşfedilmemiş ham petrol ve doğal gaz rezervlerinin varlığı, (USGS, 2022) yeni deniz rotaları (yukarıda detaylı şekilde açıklanmıştır) ile jeopolitik ve jeoekonomik konumundan dolayı ilgisi fazladır (Nakano, 2018). Denizcilik, balıkçılık ve doğal kaynaklar bakımından yeni fırsatlar yaratacağına inanan Çinli yetkililer, 1999'dan 2024 yılına kadar 13 defa Arktika seferi yaparak çalışmalarına devam etmektedir.

Rusya'nın Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi'ne gelişi on birinci yüzyıla kadar uzanmış olsa da asıl ilgisi 16. yüzyılda başlamıştır (McCannon, 1998: 12; Rumer, Sokolsky & Stronski, 2021: 1). Eski Sovyetlerden beri Rusya, Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi'ni "güvenlik ve ekonomik" temelli, topraklarının "ayrılmaz bir parçası" (Breum, 2019) ve kendini de "Kuzey Kutbu milleti" görmektedir. Birçok Sovyet ve Rus liderin hayalini süsleyen Stalin'in 'Kızıl Arktika' (Mc Cannon, 1998: 5) adını verdiği Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi, güvenliğinin anahtarı, kısa ticaret rotaları ile enerji kaynaklarının deposu olarak görülmektedir.

15 Nisan 1926'da Sovyet Hükümeti "Arktika Okyanusu'nda bulunan toprakların ve adaların SSCB'nin toprakları olarak ilan edilmesini" (The United Nations, 2022) içeren bir kararname yayınlayarak Arktika politikasını belirlemiştir. Arktika Okyanusu'na kıyısı olan beş devletten (Rusya, Kanada, Norveç, ABD, Danimarka) coğrafik olarak en büyüğü ve en uzun kıyıya sahip olan Rusya'nın bölgede askeri, ekonomik, sosyal, ekolojik ve stratejik gibi "sayısız ve çok boyutlu ulusal çıkarları" (Heininen, 2014: 9) bulunmaktadır. Sovyetler, 1933'te kurduğu ve 1937'de Kuzey Filosu adını alan filo ile Arktika'nın güvenliğini sağlamayı hedeflemiştir (Kipp, 1999). Kola Yarımadası merkezli bu filo, Kuzey Denizi Rotası'nın güvenliği ve Rusya'nın enerji kaynakları ile çıkarlarını korumak için kritik bir rol oynamaktadır (Davyatkin, 2018).

Rusya, 2007 yılında iki Rus denizaltı tarafından Kuzey Kutup/Arktika Bölgesi tarihinde ilk defa denizin 4.261 metre derinlikteki tabanına titanyum alaşımlı bayrağı dikerek (Faulconbridge, 2007) burayı kontrol ettiğini göstermiştir. Bundan yedi yıl sonra da topraklarının en kuzey bölgesine 2014 yılında bölgedeki gücünü korumaya yönelik uluslararası Sabetta Havaalanını inşa etmiştir (Korenyako, 2015). Bununla yetinmeyen Rusya, Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi'nde onlarca havaalanı inşa etmeyi planladığı ve Rus Arktika Bölgesi'ne S-300 ve S-400 füze sistemlerinin konuşlandırarak olası bir hava saldırısından koruyacağını düşünmektedir. (Ashby, 2021) 26 Ekim 2020'de onaylanarak 15 yıl sürmesi planlanan 'Rusya Federasyonu Arktika Bölgesi'nin Gelişim ve 2035'e Kadar Ulusal Güvenliğin Sağlanması Stratejisi'ne (IECCA, 2022) göre 85,1 trilyon metreküp' ten fazla doğal gaz, 17,3 milyar ton petrol rezervlerine ulaşması, liman ve lojistik tesisleri geliştirmeyi hedeflemektedir. Çıkardığı tüm petrolün yaklaşık yüzde 17'sini Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi'nden sağlayan Rusya, 2035 yılına kadar bunu yüzde 25'e ulaştırması planlanmaktadır. Bunun yanında "modern silah, askeri ve özel teçhizatın payı 2014'te yüzde 41 iken 2019'da yüzde 59'a" (IECCA, 2022) çıkaran Rusya, Kuzey Kutup/Arktika Bölgesi'nde Rus çıkarlarını ve kıyılarını korumaya yönelik 2014 yılında Arktik Stratejik Komutanlığı'nı kurarak gücünü artırmıştır (TASS, 2022).

2040 yılı için hazırlanan bir raporda (Washington Headquarters Services, 2022) Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi'nde Rusya açısından üç önemli senaryodan bahsedilmektedir. İlk senaryoya göre, Rusya Arktika da süper güç, ikinci senaryoda bölge uluslararası bir iş birliğinin olduğu bir alan ve üçüncü senaryoya göre de Rusya, bölgede başarılı olamayarak yerini Asya ülkelerinden Çin, Japonya, Kore, Hindistan ve Endonezya'ya bırakmış bir konumda görülmektedir. Elbette ki hangi senaryonun gerçekleşeceğini tarih gösterecektir.

Arktika'nın jeopolitiği, Rusya'nın 2022 yılında Ukrayna'yı işgal etmesiyle önemli ölçüde değişmiştir. Finlandiya ve İsveç'in NATO'ya katılması, bölgeyi daha stratejik bir alan haline getirmiştir. Arktika'ya kıyısı olan sekiz ülkeden yedisi artık NATO üyesi. Dolayısıyla Rusya artık NATO üyesi olmayan tek Arktika ülkesi durumunda kalmıştır. Böylece bölgede NATO müttefiklerinin sayısının artması ve sınırının genişlemesi, jeopolitik konumu derinden etkileyecek ve NATO'nun bölgedeki gücü de önemli ölçüde artacaktır. Bölge en nihayetinde Rusya ve NATO arasında askeri rekabet ve gerilim alanı haline dönüşmeye namzettir. Finlandiya ve İsveç'in NATO'ya üyelikleri bu dönüşümü hızlandırarak güç dengelerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Arktik'in geleceği açısından bu durum, iş birliği yerine güvenlik odaklı yaklaşımların ön plana çıkabileceği bir döneme girildiğini gösteriyor.

4. Türkiye'nin Arktika'daki Varlığının Dünü, Bugünü ve Yarını

Türkiye Arktika politikasını 2023-2035 Ulusal Kutup Bilimi Stratejisi Belgesi'nde açıkladığı "Geçmişten Geleceğe Bakmak" ([Ulusal Kutup Bilimi Stratejisi 2023-2035, 2024: 29](#)) perspektifiyle belirlemiştir. Türklerin denizlerle ilgisinin çok eskiye dayandığını bilinmektedir. Üç kıtaya hükmeden Osmanlı İmparatorluğu, Karadeniz, Akdeniz, Kızıldeniz ve Basra Körfezi gibi deniz ve su yolları için hakimiyet mücadelesi vermiştir. Denizcilik işlerine önem veren imparatorluğun "1453 yılında İstanbul'un fethinden sonra, ünlü Batlamyus Atlası'nı ele geçirmesi ve muhafaza etmesi, Osmanlı yöneticilerinin ve bilim insanlarının Kuzey ve Güney Kutupları hakkında muhtemelen bilgi sahibi olduklarının bir göstergesi olarak kabul edilebilir". 1513 yılında Piri Reis'in çizdiği dünya haritasında kutupları göstermesi, Münecimbaşı Takıyüddin'in 1577 yılında Osmanlı Devleti'nde ilk rasathanesinin kurulmasını sağlaması, 1632 yılında Kâtip Çelebi'nin Cihannümâ adlı baş yapıtında kutuplarla ilgili bilgi vermesi, 1873 yılında İbrahim Ethem Paşa'nın, Medhal-i İlm-i Jeoloji adlı eserinde kutup buzullarından bahsetmesi, Celal Nuri İleri'nin 1912/1913 yıllarında Kuzey Kutbu'na gitmesi, Osmanlı Devleti'nin derin denizlerden ve kutuplardan uzak durmadığını göstermektedir ([Karabulut ve Karabulut, 2023: 163](#)).

İklim değişikliği ile yeni deniz rotaları, teknolojik gelişmeler, enerji ve maden yatakları Arktika Bölgesi'nin jeopolitik önemini artmıştır. Küresel ısınmanın etkisi, buzulların erimesi, gelişen teknoloji Arktika'ya ulaşılabilirliği ve ilgiyi her geçen gün artırmaktadır. Kutuplara olan bu ilgi yaklaşık bir asır öncesine dayanmaktadır. Türkiye'nin coğrafi olarak oldukça uzak mesafede bulunmasına rağmen Arktika'ya ilgisi jeostratejik, jeopolitik, jeoekonomik ve bilimsel açıdan kaynaklanmaktadır. Bu ilginin "temel argümanları Türkiye'nin coğrafi konumu, kültürü ve tarihi" ([Limon, 2021: 1](#))'dir. Bu ilgi "(1) uluslararası iş birliği ve bilim diplomasisi, (2) iklim değişikliği ve çevre, (3) Arktika Konseyi gözlemci üyeliği, (4) ekonomik fırsatlar ve (5) güvenlik" ([Limon, 2021: 1](#)) gibi beş başlıkta değerlendirilmektedir. İlginin resmîyete dönüşmesi de "Arktika'nın geleceği ve kutupların korunmasında söz sahibi olmaya dönük ilk girişim" ([Karabulut ve Karabulut, 2023: 165](#)) 2009 yılında Türkiye'nin Oslo Büyükelçiliği'nin Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nı resmi yazı ile bilgilendirmesiyle olmuştur. Kutup çalışmalarını da "(1) Cumhuriyet'in kuruluşundan İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar, (2) Türkiye'nin NATO üyesi olduğu Soğuk Savaş'ın başlangıcından sonuna kadar ve (3) Soğuk Savaş sonrası dönem" ([Limon, 2021: 1](#)) olarak değerlendirmek yerinde olacaktır. Cumhuriyet Dönemi'nde 1 Ağustos 1932-31 Ağustos 1933 tarihleri arasında gerçekleştirilen 2. Uluslararası Kutup Yılı bilim programında Türkiye'nin 44 ülke arasında yer alması, Arktika'ya atılan ilk adım olmuştur ([Fleming, 1932: 131](#)). Türkiye altı ay sonra 28 Şubat 1934 tarihinde Uluslararası Jeodezi ve Jeofizik Birliği'nden davet yazısı alması üzerine ([Abdurrahman, 1936: 10](#)) 3 Haziran 1935 yılında Norveç asıllı ünlü kutup araştırmacısı Rolf Kjaer'in dokuz ay bir gün süreyle Türkiye'de çalışması için kararname çıkarmıştır ([BCA, 1935](#)). Dört yıl sonra da Uluslararası Jeoloji ve Jeofizik Birliği Başkanı Danimarkalı Delakur İstanbul'da Kandilli Rasathanesi'nde incelemeler yaptıktan sonra Ankara'ya resmi bir ziyarette bulunur ([Cumhuriyet Gazetesi, 1939](#)). Bu ziyarette Başkan "hükumete, beynelmilel komiteye girilmesini, jeolojik ve fizikî sahada ve bilhassa harita ve arz cazibesi işlerinde teşriki mesaide bulunulmasını teklif" ([Cumhuriyet Gazetesi, 1939](#)) ederek, Türkiye'nin kutup çalışmalarında daha aktif yer almasını istemiştir.

Ancak yeni kurulan Türkiye'nin daha çok iç siyasete ve ekonomik gelişmelere ağırlık vermesi dolayısıyla 1957-1958 yılları arasında gerçekleştirilen 3. Uluslararası Kutup Yılı programına katıldıktan sonra, 1967 yılında Atok Karaali adındaki bilim insanı ilk Antarktika seferini (Karabulut ve Karabulut, 2023: 164) gerçekleştirebilmiştir. Bu seferden sonra uzun bir süre Türkiye'nin kutup bilimlerine yönelik herhangi bir çalışmada yer almadığı görülmektedir. 1990'larda Türkiye yeniden kıtaya olan ilgisini göstererek 1995'te Antarktika Antlaşması'na taraf olma yönünde adım atmıştır. 2007-2008 yılları arasında Türkiye'nin de aralarında yer aldığı 63 ülkenin katılımı ile gerçekleştirilen 4. Uluslararası Kutup Yılı programı ile 21. yüzyılda Türkiye'nin kutuplara ilgisi yeniden artmaya başlamıştır.

Türkiye 2014 yılında “deniz araştırma stratejisinin hedefleri ve belirtilen hedeflere ulaşmak için izlenecek yol haritası” Türkiye Ulusal Deniz Araştırma Stratejisi Belgesi (2014) olan Türkiye Ulusal Deniz Araştırma Stratejisi (TUDAS) Belgesi'ni yayınlamıştır. Belgede stratejik hedef ve takip edilecek yol “güçlü bilimsel bilgi birikimine sahip olmak” (TUDAS: 1-3) olarak belirlenmiş ve birincil hedeflerin Antarktika ve Arktika olduğu açıklamıştır. Dolayısıyla Arktika'ya yönelik ilk resmi çalışma bu strateji belgesinin hazırlanması ile olmuştur. Küresel ölçekte “deniz araştırma projeleri ile deniz politikalarına milli menfaatlerimiz doğrultusunda” (TUDAS: 1-3) bakılması, Arktika'da araştırma inceleme faaliyetlerinin yürütülmesi ve teşvik edilmesi bölgeye verilen önemi göstermektedir. Hemen ardından önemli bir girişim de 2015 yılında Dışişleri Bakanlığı ve İTÜ PolReC iş birliği ile Arktik Konseyi'ne üyelik başvurusu ile yapılmıştır (Ulusal Kutup Bilim Programı (2018-2022). 8). Türkiye'nin yayınladığı her iki resmi strateji belgesi ile (Ulusal Kutup Araştırma Programı (2018-2022), Ulusal Kutup Bilimi Stratejisi 2023-2035) ile “bölgedeki vizyonu, çıkarları ve hedefleri ile köklü bir Kutup bilimi ve araştırma programına sahip” (Kalfaoğlu ve Viakhireva, 2024) devlet konumunda olduğu anlaşılmaktadır. 2018-2022 Ulusal Kutup Bilim Programı'nın amacı “kutup alanına yönelik bilimsel çalışma ve faaliyetlerinin ele alınması” (Ulusal Kutup Bilim Programı (2018-2022), 2024: 10) olarak belirlenmiş ve ortaya konmuştur. Bu hedefler; “(1) Türkiye'nin, Antarktika'nın ve Arktik'in geleceği ve kutupların korunmasında söz sahibi olması, (2) Türkiye'nin Arktik Konsey'e katılımına yönelik yol haritasının oluşturulması, (3) Türk bilim insanlarını kutup alanındaki araştırmalara yönlendirerek bu konudaki bilimsel ve teknolojik yetkinliğin artırılması, (4) Lisans, yüksek lisans, doktora ve doktora sonrası programların yaygınlaştırılması yoluyla kutup alanındaki insan kaynağı yetkinliğinin artırılması, (5) Kutup bölgeleri ile ilgili uluslararası organizasyonlara ülkemizin üyeliklerinin sağlanarak, bu alandaki etkinliğinin artırılması, (6) Küresel iklim değişikliği ile ilgili konularda farkındalık yaratılması” (Ulusal Kutup Bilim Programı (2018-2022): 10) olarak açıklanmıştır. Kısaca “Türkiye'nin bölgedeki birincil hedefi, kutup araştırmalarına aktif olarak katılarak, iklim değişikliği, buzul bilimi ve deniz biyolojisi çalışmalarına katkıda bulunarak bilimsel ayak izini genişletmek” (Kalfaoğlu ve Viakhireva, 2024) de denilebilir.

Türkiye'nin 2016 yılına kadar kutup çalışmaları, bir devlet politikası kapsamında olmayıp genelde bireysel düzeyde kalmıştır. 2013 ve 2016 yıllarında Türk bilim insanlarının Antarktika'ya gittikleri bilinmektedir (Karabulut ve Karabulut, 2023: 165). Ulusal sefer programından hemen önce bireysel bazda Türk bilim insanlarından “Prof. Dr. Bayram Öztürk'ün 2014-2015 yılları arasında Antarktika'ya, Prof. Dr. Harun Gümrükçü'nün de 2018 yılında Kuzey Kutbu'na en yakın “buzullar diyarı, bir zamanlar kutup kâşiflerinin son durağı, Avrupa medeniyetinin bittiği son nokta” olan Spitzbergen/Svalbard Takımadaları'na” (Karabulut ve Karabulut, 2023: 164) gitmeleri 21.yüzyılda kutup çalışmalarını hızlandırmış bir nevi çıkış açmıştır. Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin 15 ve 16. yüzyılda başlattığı kutup vizyonunu, Türkiye'nin 2000'li yılların başında devraldığı anlaşılmaktadır. “Kutup bilimleri konusunda kurumsal ilk girişim 2014 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) tarafından yapılmış” (Ulusal Kutup Bilim Programı (2018-2022: 8), İTÜ bünyesinde 17 Ocak 2015 tarihinde Kutup Araştırmaları Uygulama Araştırma Merkezi (PolReC) kurularak kutup seferlerinin koordinasyonu sağlanmıştır. 2017 yılına gelindiğinde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı kutup çalışmalarını himayelerine alarak Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı uhdesinde, İTÜ PolReC koordinasyonu ile yürütülmeye başlamıştır. T.C. Cumhurbaşkanlığı himayesi ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı sorumluluğunda 2017 yılında Ukrayna-Türkiye iş

birliği kapsamında önce Antarktika'ya, iki yıl sonra da 2019 yılında Arktika'ya ilk ulusal seferler gerçekleştirilmiştir. 2019'un sonlarında TÜBİTAK MAM Kutup Araştırmaları Enstitüsü (KARE)'nin kurulmasıyla ulusal seferleri düzenleme ve sefer koordinasyon görevlerini TÜBİTAK MAM KARE üstlenmiştir. İlki 12-13 Nisan 2017 tarihinde İTÜ'nün ev sahipliğinde gerçekleştirilen 1. Ulusal Kutup Bilimleri Çalıştayı, 8 Kasım 2024 tarihinde TÜBİTAK Gebze Yerleşkesinde yapılan 8. Ulusal Kutup Bilimleri Sempozyumu ile kutup çalışmaları devam etmektedir. 2024 yılı itibarıyla T.C. Cumhurbaşkanlığı himayelerinde, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı uhdesinde, TÜBİTAK MAM KARE koordinasyonunda Antarktika'ya sekiz, Arktika'ya birincisi İTÜ PolReC ve İş Bankası iş birliğinde olmak üzere dört ulusal bilim seferi düzenlenmiştir. 2025 yılı kapsamında 5. Arktika sefer hazırlıkları devam ederken, 6 Şubat 2025- 12 Mart 2025 tarihleri arasında planlanan 9. Ulusal Antarktika Bilim Seferi (TAE IX), 16 Türk bilim insanı ve üç lise öğrencisi ile başlamıştır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2025).

2019 yılında toplam 41 araştırmacının yer aldığı 1.Ulusal Arktik Bilimsel Araştırma Seferini (TASE-I) kapsamında kuzey 80°-76° enlemleri arasında “mikroplastik, plankton, deniz suyu ve sediman örnekleme çalışmaları, hava kalitesi, denizcilik meteorolojisi ölçümleri ile deniz buzı ve buzul gözlemleri” (TÜBİTAK, 2019) yapılarak çeşitli projeler gerçekleştirilmiştir. 4-25 Temmuz 2022 tarihleri arasında düzenlenen 2. Ulusal Arktik Bilimsel Araştırma Seferi (TASE-II)'nde “82 derece kuzey enleminde başlayan deniz buzlarını, Svalbard takım adalarındaki buzulları ve seyir boyunca geçtikleri Barents Denizi'ndeki kambur balina, Minke balinası, beyaz balina, yunus türleri, fok türleri, mors, kutup ayısı ve onlarca kuş türü gözlemi” (TÜBİTAK, 2022) gibi çalışmalar yürütülmüştür. 2023 yılı Temmuz/Ağustos döneminde gerçekleştirilen 3. Ulusal Arktik Bilimsel Araştırma Seferi'nde (TASE-III) 70°-80° kuzey enlemleri arasında “Arktika'da deniz canlıları ve ekosistemlerine yönelik araştırmalar, mikroplastik ve kirlenmelerin takibi, deniz suyunun fiziksel özelliklerinin izlenmesi, Ayrıca atmosferik kirlilik, iklim değişikliği, deniz buzlarının erimesi ve ticaret rotalarının çevresel etkileri ve Svalbard/ Barents Denizi boyunca balina, yunus, fok, mors, kutup ayısı ve çeşitli kuş türleri gözleme.” (TÜBİTAK, 2023) çalışmalarını tamamlamıştır. 2024 yılında haziran ve temmuz aylarında yapılan 4. Ulusal Arktik Bilimsel Araştırma Seferi (TASE-IV) kapsamındaki ekipte “TÜBİTAK, Seyir Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı, Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Anadolu Ajansı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi ile Dokuz Eylül Üniversitesinden katılımcıların yanı sıra ikili iş birlikleri kapsamında Bulgaristan ile Şili'den iki misafir” (TÜBİTAK, 2024) yer almıştır. 71° kuzey enleminde başlanarak ağırlıklı olarak deniz bilimleri içeren elli bir istasyonda, on altı farklı proje üzerine çalışmalar yürütülmüştür.

Türkiye 2017 yılında “18 Temmuz 2019 tarihli 11. Kalkınma Planı'nda (2019-2023) “Kutup araştırmaları konusunda ülkemizin uluslararası konumunun güçlendirileceği ve bu dönemde Kutup araştırmalarına yönelik kurumsal kapasitenin geliştirileceği ve Antarktika'da üs kurulmasına ilişkin hazırlık çalışmalarının tamamlanacağını” açıklayarak (TBMM On Birinci Kalkınma Planı 2019-2023: 102) kutup araştırmalarında lider bir ülke olma amacıyla yeni bir vizyon belgesini yayınlamıştır. 2035 yılına kadar sürecektir olan 'Ulusal Kutup Bilimi Stratejisi 2023-2035' (Ulusal Kutup Bilimi Stratejisi 2023-2035: 35) belgesinde “bilimsel mükemmelliğe ulaşmak, toplum etkileşimini artırarak kutup bölgeleri ve küresel iklim değişikliği konularında farkındalığı, anlayışı, bilgi birikimini geliştirmek ve kutup araştırmalarının sürdürülebilirliğini sağlamak” (Ulusal Kutup Bilimi Stratejisi 2023-2035: 5) amaç ve hedef olarak ortaya konmuştur. Türkiye'nin belgede amaç ve hedeflere ulaşmasıyla “Antarktika Antlaşmalar Sistemi'nde “Danışman Ülke” ve Arktik Konseyi'ne “Gözlemci” statülerine erişmek ve kutup bölgelerinin yönetiminde katkı sağlamak ve söz sahibi olabilmek için uygun bir zemin”e (Ulusal Kutup Bilimi Stratejisi 2023-2035: 39) kavuşması tahmin edilmektedir.

2018 yılında başlayan kutup bilim bu seferlerin sonucunda 2018-2022 yılları arasında “194 bilimsel yayın, 27 tez çalışması, 26 uluslararası iş birliği” (Ulusal Kutup Bilimi Stratejisi 2023-2035: 18) gibi çalışmalar yapıldığı anlaşılmaktadır. Arktika seferlerinde yürütülen proje ve çalışmalar incelendiğinde ‘deniz bilimlerinin ağırlıkta’ olduğu anlaşılmaktadır. Arktika

Okyanusu'nun ekosistemi, deniz yaşamı, biyolojik çeşitlilik ve ekolojik değişiklik, suyun sıcaklık ve tuzluluk yapısı gibi alanlarda bilim insanları çalışmalar yapmaktadırlar. Ayrıca Arktika'da "hasarlı toprakları onarma girişi" (Kalfaoğlu ve Viakhireva, 2024) yürütülen projeler arasında yer almaktadır. Ancak yapılan bilimsel araştırmalar incelendiğinde bölgenin jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik yönünün deniz bilimlerine nazaran daha az incelendiği anlaşılmaktadır.

ODTÜ Güneş Enerjisi Araştırma ve Uygulama Merkezi (GÜNAM), Atatürk Üniversitesi Astrofizik Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATASAM) ve İTÜ Kutup Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (PolReC) arasında Antarktika'da kurulması planlanan araştırma istasyonu ile ilgili ortak ArGe projeleri oluşturulmuştur. Bunların yanında Türkiye'nin 2018 yılında Ulusal Uzay Programı'nı hazırlamak ve uygulamak amacıyla Türkiye Uzay Ajansı'nı (TUA) kurması, Gökyüzü Tarama Kutup Gözlemevi (GÖKKUT) projesinin tamamlanarak 2026 yılında hayata geçirilecek olması, uzay bilimleri alanındaki hedeflerine yönelik önemli bir adımdır. Kutup bölgelerinden yapılacak gözlemlerin uzay araştırmalarına sağlayacağı avantajlardan yararlanma arzusunu yansıtmaktadır.

Türkiye, Arktika Bölgesi'ne yönelik seferlerini, bilimsel araştırmalarını ve projelerini artırmasıyla birçok alanda kazanç sağlayabilir. Küresel ısınmanın etkisiyle burada açılan buzsuz yeni alanlar, ısınma ve çevrede meydana gelen değişiklikler, bölgenin potansiyel zenginliklerini ön plana çıkararak bölgeyi çekim merkezi yapmaktadır. Ekonomik ve lojistik açısından alternatif yeni su yolları ve güzergahların gündeme gelmesi, kutupların sert iklimin etkisinin de azalması veya daha az hissedilmesi, bölgenin ticari, askeri, siyasi ve bilimsel araştırmalar amacıyla kullanılmasını artıracaktır. Teknolojik gelişmeler de Arktika'daki kaynaklara ulaşımı rahatlatırken bölge dışı ülkeler içinde bir rekabet ortamı doğurmaktadır. Dolayısıyla küreselleşme ve oluşacak hareketlilik bölgede birtakım yeni fırsatlar yaratmanın yanında ihtiyaçları da ortaya çıkaracaktır (Gümrükçü, 2015: 8).

Arktika Bölgesi, Türk şirketleri için endüstri ve sanayi kapasitesini artırmaya yönelik önemli fırsatlar doğurmuştur. Son yıllarda Türk tersanelerinde üretilen gemi ve süper yatlar tüm dünyanın dikkatini çekmektedir. "Gemi inşası ve denizcilik hizmetleri, Kuzey Star Tersanesi gibi Türk tersanelerinin halihazırda Kuzey Denizi Rotası için gemi inşa etmede aktif olarak yer aldığı" (Kalfaoğlu ve Viakhireva, 2024) alanların başında gelmektedir. Türk gemi ve yat inşaa sanayi, kutup bölgelerine yönelik çeşitli tiplerde gemi ve yat üretme teknolojiyle beraber ekonomik güce sahip olduğu bilinmektedir (GİSBİR, 2023). Hatta öyle ki dünyanın altıncı büyük gemi üreticisi ve üçüncü büyük süper yat üreticisi olan Türkiye, "AB ülkelerine pille çalışan/hibrit, yenilikçi gemiler ihraç" (GİSBİR, 2023) eden bir ülke konuma gelmiştir. Türk gemi sanayinin dünyadaki birçok ülkeden teknolojik ve yüksek üretim kapasitesinin ileri, aktif tersanenin fazla olmasının yanında coğrafi konumu itibarıyla rakip ülkeleri geride bırakmaktadır (GİSBİR, 2023). Dolayısıyla Türkiye'nin Arktika için gemi inşa etme gücüne sahip olması büyük bir avantaj sağlamaktadır.

Türkiye'nin Arktika Bölgesi'ndeki Saami ve Yakutlar gibi yerli halklarla dil ve kültürel bağı olduğu bilinmektedir (Karabulut ve Karabulut, 2023: 171). Binlerce yıldır bölgede yaşayan bu yerli halklarla, tarihi bağlarını kullanarak kültürel ve siyasi ilişkilerini güçlendirmesi ve yeni stratejiler belirlemesi Türkiye'nin Arktika'daki çalışmalarını kolaylaştıracaktır.

Aşırı militarize edilmiş, Rusya ve ABD gibi süper güçlerin jeopolitik ve jeostratejik rekabet alanı, doğal kaynaklar ve nadir elementler açısından zengin Arktika'ya, uzak mesafe de bulunan Çin, Hindistan, Almanya, Hollanda, Polonya, İtalya, Kore Cumhuriyeti, Singapur, Fransa, İspanya gibi devletlerin ilgisinin yanında, Türkiye'nin bölgedeki varlığı şaşırtıcı olmayacaktır. Elbette ki jeostratejik, jeoekonomik ve jeopolitik, fiziki ve sosyal birçok alanda değişikliklerin yaşandığı Arktika Bölgesi'nde Türkiye gücünü hissettirecektir.

5. Tartışma ve Sonuç

Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi hakimiyet mücadelesi yeni bir Soğuk Savaş'a doğru hızla gitmesi muhtemeldir. Rusya'nın 24.140 kilometre Arktika Okyanusu kıyı şeridinde karşılık ABD'nin sadece 1.706 kilometre sahil şeridi bulunmaktadır. ABD'nin Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi'nde Rusya ve diğer güçlerin çıkarlarına meydan okuması kaçınılmaz olacaktır. Öncelikle Moskova ve Washington arasındaki çıkar çatışmalarının ve güvenlik sorunlarının merkezi olmaya dönüşmesi muhtemeldir. Ulusal egemenliğe, uluslararası sözleşme ve anlaşmalara dayalı, düzene saygı üzerine kurulmuş güvenli ve istikrarlı bir Arktika Bölgesi sadece ABD'nin menfaatlerine değil başta bölge ülkelerinin olmak üzere tüm insanlığın yararına olacaktır.

Arktika'ya kıyısı olan sekiz ülkeden yedisi artık NATO üyesi. Dolayısıyla Rusya artık NATO üyesi olmayan tek Arktika ülkesi durumda kalmıştır. Böylece bölgede NATO müttefiklerinin sayısının artması ve sınırının genişlemesi, jeopolitik konumu derinden etkileyecek ve NATO'nun bölgedeki gücü de önemli ölçüde artacaktır.

Kuzey Kutbu /Arktika Bölgesi kaynaklara erişim ve nakliyesin pahalı olmasının yanında, doğal gaz tüketicilerinin de bölgeden uzakta bulunması olası rekabet savaşını ertelemek durumunda bırakabilir. Enerji ve madenlerin çıkarılmasındaki yüksek maliyet, tahmin edilen rezerv miktarının dünya petrol ve doğal gaz ihtiyacının büyük bir kısmını karşılamaması uluslararası ticari rekabeti yumuşatabilir. Bunun en güzel örneği Shell Oil Company'nin Alaska Bölgesi'nde 7 milyar dolar harcadığı çalışmasını yüksek maliyetten dolayı 2015 yılında sonlandırmasıdır. Erişimi, çıkarılması ve nakliyesi zor olan bu kaynaklarının yerini yenilenebilir rüzgâr, güneş, hidro, jeotermal gibi enerji kaynakları alabilir. Enerji Jeopolitiği başta olmak üzere doğal kaynak ve mineraller ile yeni deniz ticaret rotaları, Arktika siyasetinin ana dinamikleri olmaya devam edecektir. Birçok ülkenin dış politikasında önemli bir gündem maddesi olmaya devam eden bölge, stratejik değerini ve rekabet zeminini muhafaza ederek koruyacaktır.

Türkiye'nin önce Türkiye Ulusal Deniz Araştırma Stratejisi (TUDAS) Belgesi'ni yayınlaması, ardından Arktika Konseyi'ne üyelik başvurusunda bulunması, Polar Araştırma Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin (PolReC) kurması (2015), Türkiye Uzay Ajansı'nı (TUA) kurması(2018), 2018-2022 Ulusal Kutup Bilim Programı'nı ve 2023-2035 Ulusal Kutup Bilim Strateji Belgesi'ni hazırlaması, TASE, TASE-I, TASE-II, TASE-III, TASE IV Arktika seferleri, Spitzbergen/ Svalbard Antlaşması'na taraf olması (2023), TÜBİTAK tarafından Kutup Çalışmaları Ansiklopedisi'nin yayımlaması (2023), Gökyüzü Tarama Kutup Gözlemevi (GÖKKUT) projesi (2025) Arktika'ya dair politikasını sağlamlaştırmıştır.

21.yüzyılın ilk çeyreğinde bölgeye olan ilginin göstergesi bakımından Türkiye'nin Arktika Konseyi'ne üyelik başvurusu yapması önemli bir gelişme olarak kaydedilmektedir. Bu antlaşma ile Türkiye Arktika'daki rolünü güçlendirmiş, Spitzbergen/ Svalbard Takımadaları'nda ikamet etme, denizcilik, madencilik, sanayi, ticari, balıkçılık ve avcılık yapma ve eğitim çeşitli haklar kazanımlar elde etmiştir. Buzulların erimesiyle ulaşılabilir hale gelen Arktika'daki fosil yakıtlar, kıymetli maden ve nadir elementler, kuzey deniz rotaları, balıkçılık, ticaret ve turizm alanındaki yeni fırsatlar Türkiye'nin stratejik ve politik gücünü artıracaktır. Ayrıca Türkiye'nin Arktika Konseyi'ne gözlemci olması durumunda Arktika Bölgesi'ndeki gelişmelerden daha yakından haberdar olacak ve üye devletlerle ilişkilerini güçlendirebilecektir.

Bölgenin küresel iklim değişikliği ve enerji kaynakları bakımından büyük öneme sahip olması, Türkiye'ye burada yeni fırsatları doğurabilir. Türkiye, bilimsel araştırma seferleri ile Arktika'daki stratejik gelişmeleri yakından takip ederek yeni enerji stratejileri ve ticari stratejiler geliştirebilir, bu durum Türkiye'nin küresel kutup araştırmalarındaki saygınlığını artırabilir. Hatta Arktika bölge devletleri ile daha güçlü ilişkiler geliştirebilir. Çalışmalar neticesinde kutup bilimlerinde uzmanlaşmış bilim insanı sayısında artış olacak, bilimsel proje, araştırma ve yayın kapasitesini artırarak uluslararası düzeyde daha güçlü konuma gelebilecektir. Türkiye, küresel iklim değişikliğinin en hızlı hissedildiği yerlerden biri olan Arktika'da edineceği kazanımlarla, iklim

politikalarına yönelik kendi ülkesinde sürdürülebilir yeni çevre projeleri geliştirebilir ve uygulayabilir. Ayrıca küresel ısınmanın etkisiyle Arktika'da ortaya çıkan yeni deniz rotalarının daha aktif kullanılabilecek olması ve erişilebilirliğinin kolaylaşmasından kaynaklı, Türkiye bu rotaları ve güzergahları bir fırsat olarak değerlendirerek küresel deniz ticaretinde önemli bir konuma gelebilir. Türkiye'nin bölgede kuracağı bilimsel araştırma merkezleri ile küresel iklim politikalarında söz sahibi olmasını sağlayabilir. Bunların yanında Arktika Bölgesi'ndeki zengin petrol, doğal gaz ve maden kaynaklarına yönelik uzun vadede uluslararası iş birlikleri geliştirerek ülkenin enerji bağımsızlığına katkı sağlayacak kazançlar elde edebilir.

Kaynakça

- Aizhu, C. (2022, Şubat 4). "Russia, China agree 30-year gas deal via new pipeline, to settle in euros" <https://www.reuters.com/>. Erişim: 09.04.2023.
- Arctic Research Plan 2022–2026. <https://www.iarppcollaborations.org/plan/index.html#download-plan>. Erişim:19.02.2023.
- "Arctic Strategy". (2020, Temmuz 21). Secretary of The Air Force, Washington, <https://www.af.mil/>. Erişim: 09.04.2024.
- "Arctic: Speech by High Representative/Vice-President Josep Borrell at the Arctic Frontiers conference". (2021, Şubat 02). https://www.eeas.europa.eu/eeas/arctic-speech-high-representativevice-president-josep-borrell-arctic-frontiers-conference_en. Erişim: 08.03.2022.
- Ashby, R. (2021). Russian military bases in the Arctic (ICE8 mod 2). academia.edu. Erişim:24.04.2023.
- Assembly, U. N. (1950, Kasım 21). Memorandum on the soviet doctrine and practice with respect to the regime of the high seas. United Nations, https://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_38.pdf. Erişim: 26.03.2022.
- Bethesda, M. (2001). Distances Between Ports. Sagamore Rd New Jersey: National Geospatial-Intelligence Agency- The United States Government.
- Bravo, M. (2019). North Pole: Nature and Culture (Earth). London: Published by Reaktion Books Ltd.
- Breum, M. (2018, Ekim 17). "China and the US both have strategic designs for Greenland". <https://www.arctictoday.com/china-us-strategic-designs-greenland/>. Erişim: 20.03.2022.
- Breum, M. (2019, Aralık 27). Full Steam Ahead in Russia's Arctic. <https://www.highnorthnews.com/en/full-steam-ahead-russias-arctic>. Erişim:14.03.2022.
- Breyfogle, N., ve Dunifon, J. (tarih yok). Russia and the Race for the Arctic. <https://origins.osu.edu/article/russia-and-race-arctic/images>. Erişim: 23.04.2022.
- Brigham, Lawson. (Mayıs 2024). New Challenges for the Bering Strait, <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2024/Mayis/new-challenges-bering-strait>. Erişim:06.06.2024.
- Bulkeley, R. (2015, Mayıs 15). Naming Antarctica. Polar Record, 52 (262), <https://doi.org/10.1017/S0032247415000200>.
- Changes in the Arctic: Background and Issues for Congress, Congressional Research Service, (2020, Nisan 28, Updated Ağustos 7 2024). EveryCRSReport, https://www.everycrsreport.com/reports/R41153.html#_Toc39659951. Erişim: 25.03.2022.
- Conley, H. (2017, Ocak 30). U.S.-Sino relations in the arctic. Center for Strategic & International Studies (CSIS). <https://www.csis.org/analysis/us-sino-relations-arctic>. Erişim: 04.04.2022.
- Conley, H., ve Melino, M. (2019, Mayıs). "The Implications of U.S. Policy Stagnation toward the Arctic Region". Center for Strategic & International Studies (CSIS). Center For Strategic & International Studies (CSIS). https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/191009_ConleyMelino.pdf. Erişim: 21.02.2022.

- Conley, H. ve Melino, M. (2020, Mart). America's arctic moment Great Power Competition in the Arctic to 2050. Washington: Center for Strategic & International Studie (CSIS).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA). (3 Haziran 1935). 30-18-1-2/55-45-17. Harita Umum Müdürlüğü Hidrografi işlerinde çalışmakta olan Uzman Rolf Kjaer'e ait kadronun tasdiki.
- Cumhuriyet Gazetesi. (1939). 19 Şubat.
- Cunliffe, B. (2002). The Extraordinary Voyage of Pytheas the Greek, Walker Books.
- Çevik, V. A. ve Durukan, T. (2020, Kasım 20, Kasım 20). Çin'in kuzey kutbu'na olan ilgisi: kutup ipek yolu. Akdeniz İİBF Dergisi.
- Dal, A. (2020, Temmuz). Kuzeydeki asırlık çatışma: arktik bölgesi'ndeki çıkarlar algılaması ve egemenlik tartışmaları üzerine bir değerlendirme. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi.
- "Danish Military intelligence report warns about russian arctic military base. (2020, Aralık 15). <https://www.highnorthnews.com/en>. Erişim: 22.03.2022.
- Desjardins, J. (2015, Aralık 02). The Race for arctic domination. <https://www.visualcapitalist.com/>. Erişim: 19.04.2022.
- Devyatkin, P. (2018, Şubat 13). Russia's arctic strategy: military and security (Part II). <https://www.thearcticinstitute.org/>. Erişim: 23.04.2022.
- Dmitry, G. (2017, Temmuz 26). Russia'S New And Unrealistic Naval Doctrine. <https://warontherocks.com/>. Erişim: 25.04.2022.
- Does the North Pole still matter? <https://www.cam.ac.uk/northpole>. Erişim: 06.01.2022.
- Eakins, B. ve Sharman, G. (2010). Volumes of the World's Oceans from ETOPO1. NOAA National Centers for Environmental Information (NCEI), <https://ngdc.noaa.gov/>: https://ngdc.noaa.gov/mgg/global/etopo1_ocean_volumes.html. Erişim: 27.04.2022.
- Farré, A., Stephenson, S., Chen, L., Czub, M. (2014). Commercial Arctic shipping through the Northeast Passage: routes, resources, governance, technology, and infrastructure. Polar Geography, doi:10.1080/1088937X.2014.965769
- Faulconbridge, G. (2007, Ağustos 02). Russian sub plants flag under north pole. <https://www.reuters.com/article/idINIndia-28784420070802>. Erişim: 20.03.2022.
- Fleming, J. A. (1932). The proposed second international polar year, 1932-1933. Geographical Review, 22(1), 131-134.
- Full text: china's arctic policy. (2018, Ocak 26). The state council the people's republic of china, <http://english.www.gov.cn/> Erişim: 20.06.2023.
- General Abdurrahman. (1936). Türk-Bulgar birinci derece nirengilerin raprtı. Haritacılar Mecmuası.
- Gümrükçü, H. (2015). Küresel bakışla kutup çağının genel hatları, küresel bakışla kutup çağı dizisi 1 çatışmalar, iş birlikleri, ulusal çıkarlar. Hazırlayan Harun Gümrükçü, Natalia Shulgina Şanlı, Selçuk Demirkılıç, Aybüke İnan ve Tamer İlbuğa içinde 4-26. Siyasal Kitabevi.
- Gümrükçü, H. ve Ceritli, İ. (2020). Küresel bakışla kutup çağı-4. Nobel Yayınları.
- Heininen, L. ve Yarovoy, G. (2014, Eylül). Russian Strategies in the arctic: Avoiding A new. Valdai Discussion Club. https://www.uarctic.org/media/857300/arctic_eng.pdf. Erişim: 19.05.2023.
- Heleniak, T. (2014). Migration in the Arctic. https://arcticyearbook.com/images/yearbook/2014/Scholarly_Papers/4.Heleniak.pdf. Erişim: 25.04.2022.
- Heuzé, C., Jahn, A. (2024). The first ice-free day in the arctic ocean could occur before 2030. <https://doi.org/10.1038/s41467-024-54508-3>. Erişim:07.12.2024.

- Henderson, B. Who Discovered the North Pole? <https://www.smithsonianmag.com/>. Erişim: 07.09.2023.
- Hinshaw, D. ve Jeremy, P. (2019, Şubat 10). How the Pentagon countered china's designs on greenland. The Wall Street Journal. <https://www.wsj.com/articles/how-the-pentagon-counter-chinas-designs-on-greenland-11549812296>. Erişim: 28.04.2022.
- Hugonnet, R., McNabb, R., Berthier, E., & Menounos, B. (2021, Nisan 29). Accelerated global glacier mass loss in the early twenty-first century. Nature, 592.
- Jakobson, L. ve Peng, J. (2012, Kasım). China's arctic aspirations. Stockholm international peace research institute (SIPRI), Sweden.
- Janjgava, N. (2012, Summer). Disputes in the arctic: threats and opportunities. <https://connections-qj.org/>. Erişim: 07.12.2023.
- Jenks, L. S. (1958, Aralık). Navigating under the north pole icecap. <https://www.usni.org/>. Erişim: 07.03.2023.
- Kadomtsev, A. (2019, Ağustos 16). Battle for the Arctic: friends and foes. <https://en.interaffairs.ru/>. Erişim: 16.04.2022.
- Kalfaoğlu, R., ve Viakhireva, N. (2024). Turkey plans to earn recognition in the arctic by developing its scientific competencies, <https://russiancouncil.ru/en/>. Ağustos 21. Erişim: 04.10.2024.
- Kalfaoğlu, R. (tarih yok). Основы государственной политики российской федерации в арктике на период до 2020 года и дальнейшую перспективу. <http://government.ru/en/http://static.government.ru/media/files/A4qP6brLNJ175I40U0K46x4SsKRHGfUO.pdf>. Erişim: 12.01.2023.
- Karabulut, H. (2021). Adı konmayan kıta grönland: jeostratejik, jeopolitik ve jeoekonomik boyutları. H. Karabulut, H. Gümrükçü ve Z. S. (Ed.) Soylu içinde, Küresel Bakışla Kutup Çağı-5 Yedi Ada Yedi Sorun Yedi Çözüm (s. 259-288). Ankara. Nobel yayıncılık.
- Karabulut, H., ve Gümrükçü, H. (2021). Senkaku/diaoyu takımadaları: çin ve japonya arasında güney çin denizi'nde egemenlik ve mülkiyet mücadelesi ve enerji kaynaklarının geleceği. H. Karabulut, H. Gümrükçü ve Z. S. (Ed.) Soylu içinde, Küresel Bakışla Kutup Çağı-5 Yedi Ada Yedi Sorun Yedi Çözüm (s. 177-199). Ankara. Nobel yayıncılık.
- Karabulut, H., ve Gümrükçü, H. (2021). Spratly/nansha takımadaları: hegemonik üstünlük, doğal kaynaklara erişim ve enerji nakil hatları güvenliği. H. Karabulut, H. Gümrükçü ve Z. S. (Ed.) Soylu içinde, Küresel Bakışla Kutup Çağı-5 Yedi Ada Yedi Sorun Yedi Çözüm (s. 211-248). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karabulut, H., ve Karabulut, S. B. (2023). Türkiye'nin geç atılmış doğru adımı: spitzbergen/ svalbard antlaşması. Avrasya İncelemeleri Dergisi 12, s. 2. <https://doi.org/10.26650/jes.2023.13089>.
- Khoreva, O., Konchakov, R., Leonard, S. C., Tamitskiy, A. & Tamitskiy, A. (2019, Ocak 08). Attracting skilled labour to the north: migration loss and policy implications across russia's diverse arctic regions. Polar Record. Cambridge University Press. doi: 10.1017/S0032247419000019
- Kipp, J. W. (1999, Temmuz-Ağustos). Russia's northwest strategic direction, foreign military studies office. <https://nuke.fas.org/guide/russia/agency/rusnwstrat.htm>. Erişim: 13.04.2023.
- Koch, W. (2015, Eylül 28). 3 reasons why shell halted drilling in the arctic. <https://www.nationalgeographic.com/science/article/150928-3-reasons-shell-halted-drilling-in-the-arctic>. Erişim: 13.02.2022.
- Koh, S. L. (2020, Mayıs 12). China's strategic interest in the Arctic goes beyond economics. Defense News <https://www.defensenews.com/>. Erişim: 19.02.2022.
- Korenyako, A. (2015, Ekim 19). Sabetta to become the northernmost international airport. <https://www.rusaviainsider.com/the-worlds-possibly-northernmost-airport/>. Erişim: 23.02.2022.

- Lasserre, F. (2018). Arctic shipping: a contrasted expansion of a largely destination market. F. Matthias, & H. Lassi içinde, *The Global Arctic Handbook* (s. 83-100). Lausanne, Switzerland: Springer, Cham.
- Leiser, M. (2022, Şubat 04). Russia and china to deepen cooperation in the arctic. <https://thebarentsobserver.com/en>. Erişim: 23.08.2023.
- Limon, O. (2021). Arctic interests and policy of turkey: dilemmas, approaches and initiatives, *Arctic Yearbook*. https://arcticyearbook.com/images/yearbook/2021/Scholarly-Papers/9_AY2021_Limon.pdf. Erişim: 16.05.2023.
- Lopez, S. A., ve Dantas, V. (2022). The polar mediterranean: past, present, and future of a social imaginary, master of arts in polar law (MA) / Master of Polar Law, University of Akureyri Akureyri, Iceland.
- McCannon, J. (1998). *Red arctic: polar exploration and the myth of the north in the soviet union 1932-1939*. New York: Oxford University Press.
- McCannon, J. (2010). Winged Prometheans: Arctic aviation as socialist construction in stalinist russia, 1928-1939. *Scientia Canadensis*, 33, (2). <https://doi.org/10.7202/1006151ar>. Erişim: 23.09.2023.
- Melino, M. ve Conley, H. A. (tarih yok). The ice curtain: russia's arctic military presence. Center for Strategic & International Studies (CSIS), <https://www.csis.org/>. Erişim: 05.04.2022.
- Mercator, Gerhard 1512-1594. (Tarih yok). Princeton University Library, <https://library.princeton.edu/>. Erişim:16.010.2023.
- Montemurno, M. (2022). Where did our ocean names come from? <https://oceanconservancy.org/blog/2022/01/13/ocean-names/>. Erişim: 05.02.2024.
- Nakano, J. (2018, Şubat 02). China launches the polar silk road. Center for Strategic & International Studies (CSIS), <https://www.csis.org/>. Erişim: 28.03.2022.
- Nalley, S. (2021,6 Ekim). International Energy Outlook 2021 (IEO2021). U.S. Energy Information Administration. <https://www.eia.gov/>. Erişim:25.09.2023.
- Norwegian Intelligence Service Fokus 2021. (2021, Ocak 26). <https://www.forsvaret.no/en>. Erişim: 23.011.2023.
- Nurlan, A. (2019, Haziran 25). Russia's Military Capabilities in the Arctic. <https://icds.ee/en/>. Erişim: 11.012.2023.
- Nuroglu, E. (2021, Ekim 01). ANALYSIS- Great power rivalry heating up in arctic circle. Anadolu Agency, <https://www.aa.com.tr/en>. Erişim: 07.011.2023.
- Nuttall (Ed.), M. (2005). Saami. L. Patrik içinde, *Encyclopedia of the Arctic*. New York: Routledge.
- Østreng, W. (2010). On the geopolitical significance of the arctic states. <http://www.arctis-search.com/Welcome+to+ARCTIS>. Erişim: 05.01.2022.
- Plumer, B. (2017, Mart 22). This is an incredible visualization of the world's shipping routes. <https://www.vox.com/>. Erişim: 04.02.2022.
- President Obama's Trip to Alaska. (Tarih yok). <https://obamawhitehouse.archives.gov/> Erişim: 04.02.2022.
- Rossi, R. (2022, Şubat 7). The Bering Strait, an area of Russian-US geostrategic interest. <https://www.specialeurasia.com/>. Erişim: 09.03.2023.
- Rumer, E., Sokolsky, R. ve Stronski, P. (2021, Mart 29). The return of global russia, russia in the arctic—a critical examination. Carnegie Endowment for International Peace, <https://carnegieendowment.org/>. Erişim: 12.08.2023.
- Russia's Defense Ministry establishes arctic strategic command. (2014, Aralık 01). Russian News Agency (TASS), <https://tass.com/>. Erişim: 20.02.2023.

- Sar, İ., ve Demirkıran, Ö. (2023). Güney çin denizi'nde çin-abd güç mücadelesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (45), 413-439.
- Sevim, C. (2012). Küresel enerji jeopolitiği ve enerji güvenliği. Journal of Yasar University, 26(7).
- Shabad, T. (1977, Ağustos 18). Soviet nuclear ship reaches north pole through arctic ice. <https://www.nytimes.com/>. Erişim: 18.02.2022.
- Shao, G. (2019, Aralık 03). Russia opens Siberian pipeline to China as Beijing expands its influence in the Arctic. <https://www.cnbc.com/world/>. Erişim: 05.12.2022.
- Sharma, A. (2021, Ekim 25). China's polar silk road: implications for the arctic region. <https://www.airuniversity.af.edu/>. Erişim: 03.09.2023.
- Shubin, D. (2020). Future of great power competition in the arctic. Journal of Society And The State, 1(6). <https://sgpjournals.mgimo.ru/>.
- Snow, N. (2014, Ocak 30). Countries moving geopolitically on Arctic energy, Wilson forum told. Oil&Gas Journal, <https://www.ogj.com/>. Erişim: 16.02.2022.
- Sørensen, C. ve Klimenko, E. (2017, Haziran). Emerging chinese– russian cooperation in the arctic possibilities and constraints. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute. <https://www.sipri.org/>. Erişim: 15.10.2024.
- Staalesen, A. (2019, Haziran 07). Trans-arctic shipments on agenda as chinese companies come to st. petersburg economic forum. <https://thebarentsobserver.com/en>. Erişim: 26.01.2023.
- Stauffer, P. H.-A. (2008). Circum-arctic resource appraisal: estimates of undiscovered oil and gas north of the arctic circle. Sience for a changing world(USGS). <https://www.usgs.gov/>. Erişim: 12.07.2023.
- Stephen, J. (2011, Temmuz). Russia in the arctic. US Army War College USAWC Press. Press. <https://press.armywarcollege.edu/monographs/573>. Erişim: 14.08.2023.
- Strategy for the development of the arctic zone of the russian federation and ensuring national security for the period up to 2035. (25 Jun. 2021). <https://www.ndc.nato.int/>. Erişim: 19.012.2023.
- Tangredi, S. J., Giles, K. & Boulegue, M. (2019, Summer). The us army war college quarterly parameters. A2/AD Myths: Chinese & Russian, 49(1–2).
- On Birinci Kalkınma Planı 2019-2023. TBMM, Karar No. 1225, Karar Tarihi: 18.07.2019.
- The arctic research and policy act of 1984. (1984, Temmuz 31). Interagency arctic research policy committee (IARPC), <https://www.iarpcollaborations.org/index.html>. Erişim: 10.012.2023.
- The Arctic: Exploration Timeline. (Tarih yok). Polar discovery, woods hole oceanographic institution, <http://polardiscovery.whoi.edu/>. Erişim: 13.03.2022 .
- The human conquest of the polar regions. (2019). <https://worldoceanreview.com/en/>. Erişim: 25.04.2024.
- The Kremlin's Arctic Dreams.Geo-strategic implications for russia and the world in 2040. (Tarih yok). Washington Headquarters Services. <https://www.esd.whs.mil/>. Erişim: 22.04.2024.
- Timothy, H. Migration in the Arctic. Arctic Portal Arctic Yearbook 2014. 1-23. https://arcticyearbook.com/images/yearbook/2014/Scholarly_Papers/4.Heleniak.pdf. Erişim 16 06.2022.
- Arctic oil and natural gas resources. (2012, Ocak 20). <https://www.eia.gov/>. Erişim: 17.03.2024.
- Turan, O. (1995). Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi. İstanbul.
- Turunen, E. (2019, Ocak). Resources in the arctic 2019. Nordregio, <https://nordregio.org/>: https://nordregio.org/maps/resources-in-the-arctic-2019/-_ftn1. Erişim: 24.03.2022.
- Türk Dil Kurumu. (Tarih yok). Arktik. <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim: 13.07.2022.

- Varnajot, A. (2020). Rethinking Arctic tourism: tourists' practices and perceptions of the Arctic in Rovaniemi, Nordia Geographical Publications, The Geographical Society of Northern Finland and Geography Research Unit, University of Oulu, Finland.
- Veijola, S. ve Mazzullo, H. (2018). Tourism at the crossroads of contesting paradigms of arctic development. L. H. (Ed.) Matthias Finger içinde, The Global Arctic Handbook (s. 63-81). Lausanne, Switzerland: Springer Cham.
- Verma, B. (2020, Kasım 07). The strategic importance of the arctic region and the role of great powers. nepal institute for international cooperation and engagement (NIICE), <https://niice.org.np/>. Erişim: 16.01.2024.
- Victor, R. (2018, Nisan 24). What are the origins of the names arctic and antarctica? World Atlas, <https://www.worldatlas.com/>. Erişim: 20.06.2023.
- Vladimir V., Pitulko, Alexei N., Tikhonov, Elena Y., Pavlova, Pavel A. Nikolskiy., Konstantin E. Kuper., Roman N. Polozov. (2016). Early human presence in the Arctic: Evidence from 45,000-year-old mammoth remains. <https://www.science.org/>. doi/10.1126/science.aad0554. Erişim: 19.05.2024.
- Wessells, S. (2012, Nisan 30). USGS gas hydrates lab. Sience for a changing world (USGS), <https://www.usgs.gov/>. Erişim: 25.04.2024.
- White house office of science and technology policy announces a bold strategy to understand a changing arctic. (2021, Aralık 15). The White House, <https://www.whitehouse.gov/>. Erişim: 11.03.2022.
- Witt, M., Stefánsson, H., Valfells, Á. & Larsen, J. N. (2021, Mayıs). Energy resources and electricity generation in Arctic areas. Renewable Energy, 169.
- 6 Published by maribus in cooperation with The Arctic and Antarctic – Extreme, Climatically Crucial and In Crisis". World Ocean Review, (2019). <https://www.unesco.org/en>. Erişim: 26.07.2024.
- Yan, W. (2020, Mart 02). Arctic exploration: drifting with the ice. China Dialogue Ocean, <https://chinadialogueocean.net/en/>. Erişim: 25.03.2022.
- <http://icestories.exploratorium.edu/dispatches/index.html>. Erişim: 29.01.2022.
- <https://www.theguardian.com/science/2023/Mayıs/28/was-the-first-man-to-reach-the-north-pole-a>. Erişim: 07.09.2023.
- <https://www.nasa.gov/>. Erişim: 11.01.2022.
- <https://www.northernforum.org/en>. Erişim: 13.01.2022.
- <https://www.ahdictionary.com/>. Erişim: 25.01.2022.
- <https://www.usgs.gov/>. Erişim: 23.02.2022.
- <https://www.beringclimate.noaa.gov/>. Erişim: 26.02.2022.
- <https://www.arctic-council.org/>. Erişim: 08.03.2022
- <https://www.mfa.gov.cn/eng/>. Erişim: 27.03.2022.
- <https://www.oceaneconomics.org/>. Erişim: 03.04.2022.
- <https://arcticportal.org/>. 06.04.2022.
- http://www.unmuseum.org/norge_1.htm. Erişim: 20.04.2022.
- <https://arctic-russia.ru/en/>. Erişim: 20.02.2023.
- <https://www.eia.gov/>. Erişim: 13.01.2024.
- <https://www.shoddb.gov.tr/>. Erişim: 09.03.2024.
- <https://polrec.itu.edu.tr/>. Erişim: 13.05.2024.

<https://tubitak.gov.tr>. Erişim:20.06.2024.
<https://bilimteknik.tubitak.gov.tr/>. Erişim:13.08.2024.
<https://www.sciencedaily.com/>. Erişim: 20.08.2024.
<https://www.marinedealnews.com>. Erişim:22.08.2024.
<https://www.aa.com.tr/tr>. Erişim:3.09.2024.
<https://polarjournal.ch/>. Erişim:20.09.2024.
<https://stat.gl/>. Erişim: 25.09.2024.
<https://nsidc.org/home>. Erişim: 25.11.2024.